

DOI 10.33099/2618-1614-2021-17-4-26-33

УДК 351.86:355.1

В. С. Артамощенко,

кандидат військових наук, доцент,
докторант науково-методичного центру організації
наукової та науково-технічної діяльності,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського, полковник

Розвиток системи військової освіти. Розроблення програмного документа Кабінету Міністрів України

У статті наведено обґрунтування найменування, структури та змісту програмного документа Кабінету Міністрів України щодо розвитку системи військової освіти та підготовки військових кадрів сил оборони на основі принципів і стандартів НАТО. Визначено, що розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджуватиметься Концепція розвитку системи військової освіти України.

Підкреслено, що підґрунтям концепції є метод оцінювання спільних спроможностей за складовими DOTMLPFI, критерії SMART і SWOT-аналіз. Формулювання причин виникнення проблеми, обґрунтування шляхів її розв'язання та оцінювання очікуваних результатів реалізації концепції структуровано за складовими DOTMLPFI.

Концепція призначена для формування єдиних поглядів державних органів сектору безпеки та оборони на процеси розвитку системи військової освіти на основі спроможностей та програмно-проектного управління розвитком системи.

Ключові слова: військова освіта, система військової освіти, концепція.

© В. С. Артамощенко, 2021

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стратегічний оборонний бюлетень України сформулював місію та бачення сил оборони зразка 2030 року, згідно з якою сили оборони об'єднані єдиним керівництвом і складаються з професійно підготовленого та вмотивованого особового складу [1]. Для реалізації цієї місії першою та другою стратегічними цілями розвитку сил оборони визначені:

- ефективний оборонний менеджмент і система об'єднаного керівництва силами оборони та військового управління у Збройних Силах України;
- професійний та вмотивований особовий склад сил оборони, підготовлений військовий резерв, які підтримуються за рахунок ефективних прозорих систем кадрового менеджменту, військової освіти і науки, охорони здоров'я і соціального захисту.

Розвиток систем військової освіти та підготовки особового складу на основі принципів і стандартів НАТО, підготовка за євроатлантичними стандартами офіцерського, сержантського та старшинського складу є одними з ключових завдань на шляху досягнення стратегічних цілей [1]. Отже, керівництвом держави висунуто нове завдання розвитку системи військової освіти (СВО) щодо підготовки військових кадрів за принципами і стандартами НАТО.

Законом України «Про національну безпеку» Міністерству оборони України визначені завдання щодо організації в силах оборони заходів оборонного планування [2]. Тобто підготовка військових кадрів з питань оборонного планування також є завданням СВО.

Річною національною програмою під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік визначені завдання забезпечення централізованої підготовки особового складу сил оборони оперативного рівня (до 2025 року) [3]. Отже, спільна підготовка військових кадрів сил оборони покладається на СВО, а її реалізація пов'язана з досягненням об'єднаного керівництва сил оборони зразка 2030 року.

Сьогодні військова освіта функціонує в умовах агресії з боку Російської Федерації та реалізації євроатлантичного вектора розвитку системи воєнної безпеки. Тому, з одного боку, мають задовольнятися поточні потреби в підготовці військових кадрів для всіх складових сектору безпеки та оборони для виконання завдань оборони держави (у тому числі ведення Операції об'єднаних сил), з другого – відбувається переорієнтація на нові норми, принципи і стандарти, прийняті в державах – членах НАТО.

Відомо, що система освіти являє собою сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними [4].

СВО є складником системи освіти держави та має власні особливості, зумовлені різними функціями та

завданнями державних органів сектору безпеки та оборони. Певні елементи діяльності СВО в процесах підготовки військових кадрів повинні бути спільними, але мають місце і відмінності.

Таким чином, сучасність створює нові умови, держава висуває нові вимоги й завдання, їх виконання потребує системних змін СВО для підготовки військових кадрів сектору безпеки та оборони.

Міністерство оборони України впроваджує програмно-проектне управління діяльністю у сфері оборони та реалізує проект розвитку системи військової освіти на основі оцінювання спільних спроможностей [5–7].

У межах проекту розвитку СВО опрацьовані зміни до законодавства, впроваджуються зміни до нормативно-правових актів, розробляються нові стандарти, проводиться апробація нових освітніх програм підготовки, поступово змінюється система управління, вдосконалюється інфраструктура та матеріально-технічне забезпечення тощо.

Так, проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти і науки» [8] опрацьовані зміни до Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту». Передбачене встановлення нових рівнів військової освіти офіцерського складу (тактичний, оперативний, стратегічний) та розширення повноваження державних органів, до сфери управління яких належать заклади освіти, що здійснюють підготовку військових кадрів в інтересах сектору безпеки та оборони. Введене поняття «професійна військова освіта» – спеціалізована освіта, яка здобувається в неформальній освіті за освітніми програмами з метою здобуття відповідних рівнів військової освіти (тактичного, оперативного та стратегічного), вдосконалення професійного рівня військового фахівця, набуття фахових компетентностей, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій.

Таким чином, імплементація змін до законодавства з військової освіти, запровадження підготовки військових кадрів за принципами і стандартами НАТО потребуватимуть формування єдиних поглядів усіх складових сектору безпеки та оборони щодо програми розвитку СВО з метою виконання завдань, визначених державою. Отже, потрібне розроблення та ухвалення відповідного акта Кабінету Міністрів України на заміну застарілої «Концепції військової освіти в Україні» в редакції Постанови Кабінету Міністрів України № 1410 «Про створення єдиної системи військової освіти» від 15 грудня 1997 р. [9].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значна роль у становленні військової освіти належить М. І. Нещадимі [10]. Науковець розробив методологію створення військової освіти на етапі розбудови національної системи освіти, окреслив принципи, завдання і структуру підготовки військових кадрів у єдиній системі освіти, розробив концепцію військової освіти, обґрунтував основи проектування та дослідження СВО, нормативно-

правові, управлінські, організаційні та науково-методичні засади її функціонування. Водночас це дослідження ґрунтуються на засадах діяльності воєнної організації держави 2000–2003 рр. та не передбачають упровадження принципів і стандартів НАТО.

Питання розвитку військової освіти є об'єктом численних наукових досліджень [11–15], наукові досягнення авторів заслуговують на повагу, їхні результати можуть бути використані в подальших дослідженнях. Набуває актуальності питання управління змінами СВО та впровадження програмно-проектного управління розвитком СВО [5, 7, 16]. Водночас питання формування єдиних поглядів державних органів сектору безпеки та оборони щодо розвитку СВО на засадах програмно-проектного управління та узагальнення їх у відповідному акті Кабінету Міністрів України не розглядаються.

Метою статті є обґрунтування найменування, структури та змісту програмного документа Кабінету Міністрів України щодо розвитку системи військової освіти та підготовки військових кадрів сил оборони на основі принципів і стандартів НАТО. Стаття є продовженням досліджень, викладених у наукових працях [17, 18].

Виклад основного матеріалу. Розгляньмо, який саме акт Кабінету Міністрів України має реалізувати процеси розвитку СВО в секторі безпеки та оборони.

Регламент Кабінету Міністрів України [19] визначає, що актами Кабінету Міністрів є постанови та розпорядження. Постанови видаються з питань затвердження положення, статуту, порядку, регламенту, правил, методики та в інших випадках, коли суспільні відносини потребують нормативно-правового врегулювання. Розпорядження видаються з питань схвалення програмного документа Кабінету Міністрів, документа з питань планування діяльності Кабінету Міністрів, директив, урядової заяви, листа, звернення, декларації, меморандуму та інших питань.

Вочевидь розвиток СВО регламентуватиметься програмним документом Кабінету Міністрів.

До програмних документів Кабінету Міністрів віднесені: Програма діяльності Кабінету Міністрів; стратегії розвитку відповідних сфер (стратегії); державні цільові програми; інші документи програмного характеру, вимоги щодо розроблення та виконання яких визначені законами України чи указами Президента України [19].

Програма діяльності Кабінету Міністрів визначає стратегію його діяльності в цілому та на весь період здійснення його повноважень.

Стратегія визначає курс формування та реалізації політики у відповідних сферах на середньостроковий або довгостроковий період.

Згідно із Законом України «Про освіту» (ст. 64) до повноважень центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки належить забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері освіти і науки, розроблення стратегії розвитку освіти України та інших стратегічних документів у сфері освіти і науки [4].

За Законом України «Про національну безпеку України» (ст. 15) головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва є Міністерство оборони України [2].

Військова освіта є спеціалізованою освітою військового спрямування, а СВО є складовою системи освіти держави. Розвиток системи військової освіти і підготовки особового складу для сил оборони визначений як одне із завдань Стратегії воєнної безпеки України [20]. Отже, формування стратегії розвитку СВО, яка вже є елементом інших стратегій, а саме Стратегії розвитку освіти України та Стратегії воєнної безпеки України, є недоречним.

Державна цільова програма спрямована на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюється з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджена за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням [21]. Програми розвитку складових сектору безпеки та оборони є документами середньострокового планування [2].

Таким чином, розвиток СВО є складовою стратегій і державних програм, отже, його має регулювати «інший документ програмного характеру», розроблення якого визначене указами Президента України [1, 20] у частині виконання завдання розвитку СВО.

Що ж саме має відобразити цей документ?

Необхідно встановити сутність розвитку СВО, що саме в існуючій системі потребує змін, чому та які саме елементи потребують розвитку. Слід визначити шляхи і способи розвитку, окреслити основні результати. Цей документ стане елементом реалізації військової кадрової політики та визначатиме головну ідею підготовки військових кадрів у силах оборони.

Звернімося до поняття «концепція» (від лат. *conceptio* – осягати, сприймати): система поглядів, понять про ті чи інші явища або процеси, спосіб їхнього розуміння, тлумачення; основна ідея будь-якої теорії, головний задум; ідея чи план [22]. Отже, зміст цього поняття повністю відповідає змісту потрібного нам документа.

Таким чином, програмним документом Кабінету Міністрів України, яка затверджуватиметься його розпорядженням, має бути Концепція розвитку системи військової освіти України (далі – Концепція).

Концепція є програмним документом, її реалізація пов'язана з програмно-проектним управлінням, отже, її структуру доцільно визначити відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України № 106 «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм» від 31 січня 2007 р. [23].

Підґрунтям створення Концепції є метод оцінювання спільних спроможностей за складовими DOTMLPFI (*doctrine* – законодавство, *organization* – організація, *training* – підготовка, *materiel* – забезпечення, *leadership* –

керівництво, *personnel* – персонал, *facilities* – інфраструктура, *interoperability* – сумісність).

Формулювання причин виникнення проблеми, обґрунтування шляхів її розв'язання та оцінювання очікуваних результатів реалізації Концепції структуровані за складовими спроможностей DOTMLPFI.

Мета Концепції сформульована із застосування критеріїв SMART (*specificity* – конкретність, *measurability* – вимірюваність, *achievability* – досяжність, *relevance* – доцільність, *time-bound* – обмеженість у часі).

Порівняльний аналіз можливих варіантів із чітким окресленням переваг та недоліків кожного з них здійснено методом SWOT-аналізу. Усі чинники та явища розділені на чотири категорії: сильні (*strengths*), слабкі (*weaknesses*), нові можливості (*opportunities*), загрози (*threats*).

Розгляньмо структуру та зміст Концепції.

1. Проблема, яка потребує розв'язання.

Система військової освіти на стандарти НАТО не орієнтована, ключовим показником для просування по службі залишається академічна освіта, здобувачі отримують однаковий ступінь вищої освіти під час здобуття «вищої оперативно-стратегічної» та «вищої оперативнотактичної» військової освіти, підготовка на первинні офіцерські посади інтегрована в освітні програми, у тому числі за цивільними спеціальностями, підготовка сержантського (старшинського) складу в систему військової освіти інтегрована частково.

У силах оборони вивчення процесів оборонного планування розосереджене по відомчих закладах освіти, процедури планування і прийняття військових рішень на різних рівнях воєнних дій за стандартами НАТО в освітній процес не впроваджені, спільна підготовка військових кадрів сил оборони до виконання заходів оборонного планування, підготовки і застосування військ (сил) у складі об'єднаних сил не здійснюється.

Стан СВО не відповідає сучасним умовам та завданням, визначеним керівництвом держави.

Концепція спрямована на розв'язання проблеми невідповідності сучасного стану системи військової освіти й вимог щодо професіоналізації підготовки кадрів для сил оборони за програмами підготовки офіцерського, сержантського та старшинського складу з використанням досвіду бойових дій, методики підготовки, принципів і стандартів НАТО.

2. Аналіз причин виникнення проблеми, обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом.

Причинами виникнення проблеми є сукупність нових умов, вимог та потреб, серед яких:

- необхідність приведення нормативно-правової бази у відповідність до нових вимог до СВО, нового змісту військової освіти, що полягає у внесенні змін до нормативно-правових актів, які внаслідок системних змін військової освіти;
- потреба приведення структури вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), військових навчальних

підрозділів закладів вищої освіти (ВНП ЗВО), закладів фахової передвищої військової освіти (ЗФПВО) у відповідність до вимог та змісту військової освіти;

- нові вимоги до розроблення стандартів освіти, професійних стандартів, освітніх програм на національних та міжнародних засадах забезпечення якості освіти, в тому числі на стандартах НАТО;

- необхідність спільної підготовки кадрів для сил оборони до виконання заходів оборонного планування, підготовки і застосування військ (сил) у складі об'єднаних сил;

- поступове зростання видатків на підготовку кадрів через інтенсифікацію освітнього процесу, акредитацію освітніх програм, нових вимог до інформаційного забезпечення освіти;

- вимога щодо вдосконалення структури управління, підпорядкованості та розмежування відповідальності між органами військового управління, які є замовниками на підготовку військових фахівців та ВВНЗ (ВНП ЗВО, ЗФПВО), вимога щодо відповідальності стейкхолдерів за зміст і результати підготовки кадрів;

- нові вимоги до рівня підготовленості науково-педагогічних (педагогічних) працівників, у тому числі щодо знання англійської мови і здатності опанувати стандарти НАТО мовою оригіналу;

- потреба в приведенні інфраструктури та матеріально-технічної бази ВВНЗ, ВНП ЗВО, ЗФПВО у відповідність до нових вимог і змісту підготовки кадрів;

- необхідність досягнення сумісності військової освіти на засадах забезпечення якості освіти за стандартами НАТО;

- потреба забезпечення зворотного зв'язку «заклад освіти – випускник, замовник» як складника оцінювання якості військової освіти.

Система військової освіти є складною системою, її розвиток потребує розвитку спільних спроможностей усіх складових сил оборони, що передбачає системні зміни та управління змінами програмним методом.

3. Мета Концепції. Строк виконання.

Мета Концепції – забезпечити розвиток спільних спроможностей СВО для набуття здобувачами військової освіти освітніх і професійних компетентностей, здобутих на підґрунті досвіду воєнних дій, підходів, принципів і стандартів НАТО, на засадах якості забезпечення освіти за національними стандартами та стандартами НАТО в інтересах підготовки військових кадрів сектору безпеки та оборони для виконання завдань забезпечення національної безпеки у воєнній сфері.

Реалізація Концепції передбачена на період до 2025 р.

4. Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми.

Оптимальним варіантом розв'язання проблеми є забезпечення сталого розвитку СВО методом оцінювання та нарощування спільних спроможностей за складовими DOTMLPFI, послідовна багаторівнева військова підготовка військових кадрів за принципом «освіта впродовж

військової кар'єри» в межах формальної та неформальної освіти, поєднання роздільної підготовки військових кадрів сектору безпеки та оборони на тактичному рівні зі спільною підготовкою кадрів для органів військового управління оперативного і стратегічного рівнів, підготовка за стандартами вироблення і прийняття військових рішень та якості освіти НАТО.

5. Шляхи і способи розв'язання проблеми.

Шляхи розв'язання проблеми:

- приведення нормативно-правової бази, яка вносить системні зміни військової освіти, у відповідність до нових вимог до СВО та нового змісту військової освіти;

- приведення структури ВВНЗ, ВВП ЗВО, ЗФПВО у відповідність до нових вимог та змісту військової освіти;

- запровадження нової системи курсів військової освіти, нових стандартів освіти, професійних стандартів та освітніх програм відповідно до вимог і змісту військової освіти;

- перерозподіл пріоритетів видатків на підготовку військових кадрів, орієнтовану на методики підготовки, принципи і стандарти НАТО та інтенсифікацію освітнього процесу;

- удосконалення структури управління, підпорядкованості та розмежування відповідальності між органами військового управління та ВВНЗ (ВНП ЗВО, ЗФПВО), підвищення відповідальності стейкхолдерів за зміст і результати підготовки кадрів;

- досягнення рівня підготовленості науково-педагогічних (педагогічних) працівників, потрібного для опанування та впровадження стандартів НАТО, в тому числі шляхом опрацювання документів англійською мовою;

- досягнення спроможності інфраструктури та матеріально-технічної бази ВВНЗ (ВНП ЗВО, ЗФПВО) забезпечити потрібний рівень підготовки кадрів, набуття ними нових освітніх і професійних компетентностей;

- досягнення сумісності військової освіти на засадах забезпечення якості стандарту НАТО «Освіта й індивідуальна підготовка» [24];

- упровадження освітньо-інформаційного середовища ВВНЗ (ВНП ЗВО, ЗФПВО) для інформаційного забезпечення освітнього процесу та забезпечення зворотного зв'язку «заклад освіти – випускник, замовник».

Способи розв'язання проблеми.

Основними способами розв'язання проблеми є:

а) спосіб послідовної багаторівневої військової підготовки за принципом «освіта впродовж військової кар'єри» за складовими:

- допризовна підготовка;
- підготовка осіб за військово-технічними та військово-медичними спеціальностями;

- підготовка осіб рядового, сержантського і старшинського складу;

- підготовка осіб офіцерського складу.

б) спосіб поєднання роздільної підготовки військових кадрів сектору безпеки та оборони на тактичному рівні

зі спільною підготовкою для органів військового управління оперативного і стратегічного рівнів, підготовка за стандартами вироблення і прийняття військових рішень та якості освіти НАТО.

Допризовна підготовка.

Допризовна підготовка передбачає здобуття особами первинних загальновійськових і спеціальних компетентностей.

Допризовна підготовка проводиться в закладах освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти, та закладах професійної (професійно-технічної) освіти за програмою навчального предмету «Захист України».

Проведення поглибленої допризовної та посиленої фізичної підготовки і виховання в молоді готовності до військової служби здійснюється у військових (військово-морських, військово-спортивних) ліцеях, ліцеях із посиленою військово-фізичною підготовкою. Поглиблена допризовна та посилена військово-фізична підготовка ліцеїстами спеціалізованої освіти військового профілю здійснюється одночасно зі здобуттям базової та/або повної загальної середньої освіти.

Підготовка осіб за військово-технічними та військово-медичними спеціальностями.

Підготовка осіб за військово-технічними та військово-медичними спеціальностями здійснюється в закладах професійної (професійно-технічної) освіти та в інших закладах освіти.

Підготовка осіб рядового, сержантського і старшинського складу.

Підготовка осіб рядового складу.

Підготовка громадян України для проходження військової служби на військових посадах рядового складу здійснюється в навчальних центрах і на спеціальних курсах підготовки у військових частинах Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки та оборони за рівнями:

- базова загальновійськова підготовка;
- фахова підготовка за військово-обліковою спеціальністю (ВОС).

Базова загальновійськова підготовка рядового складу призначена для набуття особами, прийнятими на військову службу, загальновійськових компетентностей, необхідних для виконання обов'язків військової служби, і проводиться в навчальних центрах за єдиною програмою.

Фахова підготовка за ВОС призначена для набуття особами, прийнятими на військову службу за контрактом, спеціальних компетентностей, необхідних для виконання обов'язків військової служби на посадах рядового складу за визначеною ВОС та проводиться в навчальних центрах або на спеціальних курсах у військових частинах (за спеціальностями, за якими підготовка в навчальних центрах не здійснюється).

Підвищення рівня професійних компетентностей за раніше здобутою ВОС здійснюється в навчальних центрах на курсах підвищення кваліфікації.

Підготовка осіб сержантського і старшинського складу.

Підготовка громадян України для проходження військової служби на військових посадах сержантського і старшинського складу здійснюється в навчальних центрах, центрах підготовки сержантського складу, ЗФПВО (ВВНЗ, ВНП ЗВО) Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки та оборони за рівнями:

- базовий рівень підготовки;
- середній рівень підготовки;
- підвищений рівень підготовки;
- вищий рівень підготовки.

Підготовка за базовим рівнем здійснюється в центрах підготовки сержантського складу та в навчальних центрах на базі повної загальної середньої освіти або освітньо-кваліфікаційного рівня кваліфікований робітник для заміщення посад молодшого сержантського і старшинського складу.

Підготовка за середнім рівнем здійснюється в центрах підготовки сержантського складу на базі повної загальної середньої освіти та отриманого базового рівня підготовки для заміщення посад старшого сержантського і старшинського складу до рівня головного сержанта роти (батареї) включно та їм рівних.

Підготовка за підвищеним рівнем здійснюється у ЗФПВО (ВВНЗ, ВНП ЗВО) на базі повної загальної середньої освіти та отриманого середнього рівня підготовки для заміщення посад старшого сержантського і старшинського складу рівня головного сержанта батальйону (дивізіону) та їм рівних.

Підготовка за вищим рівнем здійснюється у ЗФПВО (ВВНЗ, ВНП ЗВО) на базі отриманого підвищеного рівня підготовки першого рівня вищої освіти з одночасним здобуттям ступеня вищої освіти молодший бакалавр або бакалавр для заміщення посад вищого сержантського і старшинського складу.

Підготовка осіб для проходження військової служби за контрактом на посадах сержантського і старшинського складу, що передбачають освітньо-професійний ступінь освіти фаховий молодший бакалавр, здійснюється в закладах фахової передвищої освіти. Здобуття освітньо-професійного ступеня освіти фаховий молодший бакалавр прирівнюється до середнього рівня підготовки сержантського і старшинського складу та дозволяє військовослужбовцям обіймати начальницькі посади за відповідною ВОС або ВОС, спорідненого з раніше набутими спеціальностями.

Підготовка осіб офіцерського складу.

Підготовка громадян України для проходження військової служби на військових посадах офіцерського складу здійснюється у ВВНЗ і ВНП ЗВО Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки та оборони поєднанням формальної та неформальної освіти відповідно до стандартів вищої освіти, професійних стандартів, переліку галузей знань і спеціальностей за відповідними ступенями вищої освіти і рівнями військової освіти:

- тактичний рівень військової освіти;
- оперативний рівень військової освіти;
- стратегічний рівень військової освіти.

Підготовка осіб офіцерського складу тактичного рівня військової освіти здійснюється з одночасним здобуттям ступеня вищої освіти бакалавр або на базі вже здобутої вищої освіти ступеню не нижче бакалавр на курсах професійної військової освіти:

а) для призначення на первинні військові посади осіб офіцерського складу:

- для набуття загальнопрофесійних компетентностей – на базовому курсі тактичного рівня (L-1A);
- для набуття фахових компетентностей за спеціальністю та спеціалізацією – на фаховому курсі тактичного рівня (L-1B);

б) для просування по службі на посади у військовому званні не нижче «капітан» – на командному курсі тактичного рівня (L-1C);

в) для просування по службі на посади у військовому званні не нижче «майор» – на штабному курсі тактичного рівня (L-2).

Підготовка осіб офіцерського складу оперативного рівня військової освіти для просування по службі на посади у військовому званні не нижче «підполковник» здійснюється одночасно зі здобуттям ступеня вищої освіти «магістр» у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» або на базі вже здобутої вищої освіти ступеня не нижче «магістр» на операційному курсі професійної військової освіти офіцерів об'єднаних штабів (L-3).

Підготовка осіб офіцерського складу стратегічного рівня військової освіти для просування по службі на посади у військовому званні не нижче «полковник» здійснюється одночасно зі здобуттям ступеня вищої освіти «магістр» у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» або на базі вже здобутої вищої освіти ступеня не нижче «магістр» на стратегічному курсі професійної військової освіти керівного складу (L-4).

Для просування по службі на посади керівників самостійних структурних підрозділів апарату Міністерства оборони України, органів військового управління, державних органів сектору безпеки та оборони, центральних органів виконавчої влади та інших органів державної влади, до сфери відповідальності яких належать питання оборони держави, проводиться військово-політичний курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики (L-5).

Курси професійної військової освіти оперативного та стратегічного рівнів організуються Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних Сил України спільно з державними органами сектору безпеки та оборони. Базовим закладом вищої освіти для їх проведення є Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського.

Підготовка осіб офіцерського складу на посади наукових та науково-педагогічних (педагогічних) працівників передбачає також здобуття ступенів вищої освіти магістр (доктор філософії) та наукового ступеня доктор наук відповідно до законодавства.

Підвищення кваліфікації осіб офіцерського складу проводиться для набуття ними нових військово-спеціальних компетентностей та здійснюється в системі післядипломної освіти шляхом проходження курсів підвищення кваліфікації та стажування в Україні та за її межами.

Підготовка офіцерів запасу.

Військова підготовка за програмою підготовки офіцерів запасу на добровільних засадах проводиться з громадянами України, які мають або здобувають освітній ступінь вищої освіти не нижче освітнього ступеня бакалавр, придатні до військової служби за станом здоров'я та морально-діловими якостями.

Кваліфікацію офіцерського складу слід визначати на підставі Рамки кваліфікацій рівнів військової освіти (табл. 1) [25].

Таблиця 1

Рамка кваліфікацій рівнів військової освіти

Розділи, складові	Класифікатор видів економічної діяльності				
	Розділ	84	Державне управління й оборона		
	Код	84.22	Діяльність у сфері оборони		
Розділи класифікації професій	4.3 Фахівці		4.2 Професіонали	4.1 Вищі керівники, менеджери	
Рівень Національної рамки кваліфікацій	6		7, 8, 9		
Код професії НАТО	100	200	300	400	500
Рівень військової освіти офіцера	Тактичний		Оперативний	Стратегічний	
Курс професійної військової освіти	L-1	L-2	L-3	L-4	L-5
Спеціалізація відповідно до ВОС	Рід військ (сил, вид забезпечення, діяльності) вид збройних сил, (складова сил оборони)		Вид збройних сил (складова сил оборони)	Стратегічне керівництво в секторі безпеки та оборони	

6. Очікувані результати реалізації Концепції.

Реалізація Концепції впроваджує засади військової кадрової політики для виконання завдань професіоналізації підготовки військових кадрів сектору безпеки та оборони за програмами підготовки офіцерського, сержантського і старшинського складу з використанням досвіду бойових дій, методики підготовки, принципів і стандартів НАТО.

Основними результатами будуть такі:

- нормативно-правова база буде приведена у відповідність до нових вимог та змісту військової освіти;

- структура ВВНЗ, ВНП ЗВО, ЗФПВО здатна забезпечити набуття нових освітніх та професійних компетентностей здобувачами військової освіти;
- запроваджено нову систему курсів військової освіти, нові стандарти освіти, професійні стандарти та освітні програми відповідно до вимог і змісту військової освіти;
- запроваджено спільну підготовку сил оборони до виконання заходів оборонного планування на стратегічному рівні, підготовки і застосування військ (сил) у складі об'єднаних сил на оперативному рівні;
- обсяги видатків на підготовку військових кадрів забезпечують освітній процес;
- управління, підпорядкованість і відповідальність органами військового управління та ВВНЗ і ВНП ЗВО забезпечує якість освіти за національними вимогами та стандартами НАТО;
- рівень підготовленості науково-педагогічних (педагогічних) працівників достатній для засвоєння освітніх програм відповідно до вимог якості освіти;
- інфраструктура та матеріально-технічної база ВВНЗ, ВНП ЗВО спроможна забезпечити потрібний рівень підготовки військових кадрів, набуття ними нових освітніх та професійних компетентностей;
- досягнуто сумісності військової освіти на засадах забезпечення якості, ВВНЗ і ВНП ЗВО здатні бути акредитованими в НАТО, курси військової освіти спроможні пройти сертифікацію за стандартом НАТО «Освіта й індивідуальна підготовка»;
- створено освітньо-інформаційне середовище ВВНЗ і ВНП ЗВО для інформаційного забезпечення освітнього процесу та забезпечення зворотного зв'язку «заклад освіти – випускник, замовник».

7. *Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання Концепції.*

Фінансування заходів щодо розвитку системи військової освіти здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, міжнародної технічної та фінансової допомоги, інвестицій, інших не заборонених законодавством джерел.

Висновки

Таким чином, у статті обґрунтовано найменування, структуру та зміст програмного документа Кабінету Міністрів України щодо розвитку системи військової освіти і підготовки військових кадрів сил оборони на основі принципів і стандартів НАТО. Концепція розвитку системи військової освіти призначена для формування єдиних поглядів державних органів сектору безпеки та оборони на процеси розвитку системи військової освіти на основі спроможностей і програмно-проектного управління розвитком системи.

Перспективи подальших досліджень

Напрямом подальших досліджень є моделювання системи військової освіти, оцінювання спільних спромож-

ностей за складовими DOTMLPFI та подальшого формування методів проектного управління розвитком системи.

Перелік літератури

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 473/2021 від 17 вересня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021#n2>.
2. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
3. Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 189/2021 від 11 травня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189/2021#Text>.
4. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
5. *Петренко А. Г.* Щодо впровадження оборонного менеджменту та управління змінами в Міністерстві оборони України [Електронний ресурс] / А. Г. Петренко // Наука і оборона. – 2019. – № 2. – С. 3–8. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-7-2-03-08>.
6. Про організацію виконання окремих заходів оборонної реформи на середньострокову перспективу [Електронний ресурс] : наказ Міністерства оборони України № 283 від 14 серпня 2020 р. // Міністерство оборони України. – Режим доступу : https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/nm_283.pdf.
7. *Артамощенко В. С.* Управління змінами щодо розвитку системи військової освіти на засадах програмно-проектного менеджменту [Електронний ресурс] / В. С. Артамощенко, О. Ю. Фаворська // Наука і оборона. – 2019. – № 3. – С. 40–44. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-8-3-40-44>.
8. Про внесення змін до деяких Законів України щодо військової освіти та науки [Електронний ресурс] : проект Закону України № 5641 від 9 червня 2021 р. // Верховна Рада України. Законотворчість. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72182.
9. Про створення єдиної системи військової освіти [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України № 1410 від 15 грудня 1997 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-п#Text>.
10. *Нещадим М. І.* Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія / М. І. Нещадим ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К. : Київський університет, 2003. – 852 с.
11. *Lowther A.* Professional military education needs more creativity, not more history [Електронний ресурс] : May 28, 2020 / A. Lowther, B. Mitchell // War on the Rocks. Educating the Force. – Режим доступу : <https://warontherocks.com/2020/05/professional-military-education-needs-more-creativity-not-more-history>.

12. *Полторак С. Т.* Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО [Електронний ресурс] / С. Т. Полторак // Наука і оборона. – 2018. – № 2. – С. 3–10. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2018-3-2-3-10>.
13. *Пунда Ю. В.* Освіта – головна інвестиція в розвиток людського капіталу сектору безпеки і оборони України [Електронний ресурс] / Ю. В. Пунда // Наука і оборона. – 2018. – № 1. – С. 34–40. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2018-2-1-34-40>.
14. *Руснак І.* Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / І. Руснак, В. Мірненко, М. Касьяненко, В. Оліферук, Д. Вітер // Військова освіта : зб. наук. праць / Національний університет оборони України. – 2021. – № 2 (44). – С. 9–20. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2021-02/09-20>.
15. *Вітер Д.* Концепція розвитку системи військової освіти України [Електронний ресурс] / Д. Вітер, В. Оліферук // Військова освіта : зб. наук. праць / Національний університет оборони України. – 2021. – № 2 (44). – С. 29–42. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2021-02/29-42>.
16. Вища військова освіта як цілісна система: концептуальні засади її розвитку та управління змінами [Електронний ресурс] / А. М. Зельницький, О. А. Заболотний, О. М. Васильєв, М. І. Паламар // Наука і оборона. – 2020. – № 3. – С. 46–55. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2020-12-3-46-55>.
17. *Artamoshchenko V.* The concept of military education and training of defense forces: methodological aspect / V. Artamoshchenko // Current issues of military specialists training in the security and defence sector under conditions of hybrid threats / scientific editors B. Pacek, H. Pievtsov, A. Syrotenko. – Warsaw : Instytut Bezpieczeństwa i Rozwoju Międzynarodowego, 2021. – P. 269–275.
18. *Артамощенко В. С.* Розвиток системи військової освіти на основі методу DOTMLPFI. Правовий аспект [Електронний ресурс] / В. С. Артамощенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2021. – № 13–14. – С. 79–84. – Режим доступу : <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.13-14.79>.
19. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України № 950 від 18 липня 2007 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-p#Text>.
20. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 121/2021 від 25 березня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n2>.
21. Про державні цільові програми [Електронний ресурс] : Закон України № 1621-IV від 18 березня 2004 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>.
22. Концепція [Електронний ресурс] // Енциклопедія Сучасної України. – Режим доступу : https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3256.
23. Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. № 106 // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-%D0%BF#Text>.
24. Education and Individual Training Directive [Електронний ресурс] : Bi-Strategic Command Directive 075-007 : 10 September 2015 // Allied Command Transformation. – Режим доступу : <https://www.act.nato.int/images/stories/structure/jft/ptecs/etd-075-007.pdf>.
25. *Артамощенко В. С.* Методологічний аспект формування професійної кваліфікації офіцерів сил оборони на шляху впровадження нових рівнів військової освіти [Електронний ресурс] / В. С. Артамощенко // Наука і оборона. – 2021. – № 2. – С. 34–41. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2021-15-2-34-41>.